Religiösa elevers upplevelser av religionsundervisningen

En studie om kristna och muslimska elevers upplevelser av religionsundervisningen

KURS: *Religionsvetenskap för ämneslärare. IVb, 15hp*

PROGRAM: *Ämneslärarprogrammet med inriktning mot gymnasieskolan (RE)*

FÖRFATTARE: *Eleni Sabri Patroza*

EXAMINATOR: *Jennie Ahlgren*

TERMIN: *VT26*

Abstract

Eleni Sabri Patroza ***Pages:*** 35

Religiösa elevers upplevelser av religionsundervisningen: En studie om kristna och muslimska elevers upplevelser av religionsundervisningen

This study aims to investigate how religious Muslim and Christian pupils experience religious studies, and how the teaching of religious studies matches their experiences of their own religion.

This study focuses on three main research questions, which are:

1. How do Muslim and Christian pupils experience religious studies?
2. How do Muslim and Christian pupils describe the religious studies as an reflection of their own experiences of their religion?
   - Is there a difference between Christian and Muslim pupils?
3. How do Muslim and Christian pupils experience their roles as religious individuals in the classroom?

The study uses ‘’secular norm’’, ‘’objectivity’’ and ‘’criticism toward the secularity theory’’ as basis when analyzing the results and the previous research of Kittelmann Flensner, Holmqvist Lidh and Swedish school documents to discuss the results of this study.

The results of this study are based on the experiences of 6 Muslim pupils, and 6 Christian pupils, a total of 12 religious pupils. The results show that Muslim and Christian pupils usually do not recognize their own experiences of religion with the information that appears in the classroom because the information that is usually presented is from a historical perspective. At the same time, a lot of pupils do not feel comfortable sharing their own experiences in the classroom due to being worried of being seen as ‘’the odd one’’. However, a lot of pupils realize that teachers do not have time to go through all of the differences within religions.

Key words: Religion, religious students, recognition, upper secondary school, Muslim, Christian.

Innehållsförteckning

Inledning *1*

Syfte & frågeställningar *3*

Bakgrund *4*
Centrala begrepp 4
Styrdokument 5

Tidigare forskning *8*
Elevers erfarenheter av religionsundervisningen 8
Att tala om den egna religionen 10
Studiens positionering 11

Teoretiskt ramverk *12*
Sekulär norm 12
Objektivitetskravet 13
Ifrågasättandet av sekulariseringsteorin 13
Ramverkets positionering i studien 14

Metod och material *15*
Semistrukturerade intervjuer 15
Urval och avgränsningar 16
Deltagare 17
Genomförande av intervjuerna 18
Etiska ställningstaganden 18
Analys av materialet 19
Användning av AI 19

Resultat och analys *20*
Religionsundervisning 20
Spegling i religionsundervisningen 23
Religiösa roll 26

Diskussion *32*

Studiens relevans och vidare forskning *34*

Källförteckning *36*

Bilaga 1. Samtyckesblankett *39*

Bilaga 2. Intervjuguide *40*

Inledning

I ämnesplanen för religionsundervisning (Skolverket, 2025a) står det att ’’undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmåga att resonera om religion och livsåskådning i relation till människors identitet’’. Eftersom religion kan vara en stor del av människors identitet blir det väsentligt att religionsundervisningen ger en mångfaldig och nyanserad bild av religionerna. Det är genom den mångfaldiga och nyanserade bilden som religiösa elever i klassrummet kan känna igen sig i undervisningen. Det framkommer tydligt i ämnesplanen att religionsundervisningen ska utveckla elevers förmåga att resonera om religion i samband med människors identitet, men samtidigt finns det en risk för att undervisningen blir stereotypisk. På så vis blir det viktigt för religiösa elever att kunna känna igen sig i religionsundervisningen. För vissa elever handlar religion inte endast om historia och tradition, utan religion kan även ha en förankring till deras vardag och hur de upplever och förstår dels sig själva, dels omgivningen.

Den här studien ämnar undersöka huruvida religionsundervisningen stämmer överens med kristna och muslimska elevers upplevelser och erfarenheter av sin religion. Medan religionskunskap i skolan inte är ett kärnämne, är det ändå ett ämne som elever i den svenska skolan studerar genom alla sina skolår. Detta innebär att religionsundervisningen lägger grunden till hur många elever upplever och ser på religion. Inte minst påverkar det de religiösa elevernas känsla av igenkänning och tillhörighet i klassrummet. Sverige beskrivs som ett väldigt sekulariserat land, men det är samtidigt ett mångreligiöst land vilket lyfter vikten av religionsundervisningen och huruvida den speglar, eller motsätter sig, religiösa elevers egna erfarenheter av religion (Kittelmann Flensner, 2017, s. 12). Med detta i åtanke blir det särskilt relevant att undersöka hur religion beskrivs och presenteras i undervisningen, särskilt utifrån religiöst kristna och muslimska elevers perspektiv och erfarenheter.

Det saknas officiell statistik över hur många personer i Sverige som faktiskt är kristna, muslimer, eller tillhörande annan religion eftersom religiös tillhörighet inte registreras i Sveriges folkbokföring. Däremot har uppskattningar hittats som används för att ge en någorlunda bild av antalet kristna och muslimer i Sverige. Enligt uppskattningar är omkring 6,6 miljoner människor i Sverige kopplade till ett trossamfund för kristendomen (Religion.nu, u.å.). Andra uppskattningar visar att omkring 1 000 000 människor i Sverige har en muslimsk bakgrund (Levande historia, 2025). Detta skiljer sig markant från antalet människor med en annan religiös tillhörighet i Sverige. Den här studien fokuserar på

erfarenheterna av kristna och muslimska elever eftersom dessa grupper var mest tillgängliga under den tidspress som studien påverkades av.

Syfte & frågeställningar

Denna studie avser utforska hur muslimska och kristna elever upplever religionsundervisningen, och hur undervisningen stämmer överens med deras upplevelser av sin religion.

Frågeställningarna som studien bygger på är följande:

1. Hur upplever kristna och muslimska elever religionsundervisningen?
2. Hur beskriver kristna och muslimska elever att religionsundervisningen speglar deras egna upplevelser av sin religion?

- Finns det någon skillnad mellan kristna och muslimska elever?

3. Hur upplever kristna och muslimska elever sin roll som religiösa individer i klassrummet?

Bakgrund

Bakgrunden är uppdelad i två underrubriker. Den ena är ''centrala begrepp'' som ämnar ge en översikt över centrala begrepp i studien, en problematisering av dessa samt hur de används i studien. Den andra underrubriken är ''styrdokument'' som ämnar ge en analys av styrdokumenten som ligger till grund för religionsundervisningen. Fokuset ligger främst på vad dokumenten egentligen säger om religionsundervisningens öppenhet och samtalsklimat.

Centrala begrepp

Religiös

Ett centralt begrepp i den här studien är *religiös*. Vad innebär det att vara religiös? Harrison (2007, s. 243) skriver att frågan om vem som klassificeras som en religiös person diskuteras alltmer frekvent eftersom tidigare kriterier för vad en religiös person är inte längre räcker i det mångreligiösa och alltmer komplexa samhället. Ett kriterium som låg till grund för huruvida en person ansågs vara religiös i ett samhälle under 1900-talet var att man var knuten till en religiös institution och att man höll fast vid en religiös tro. Harrison (2007, s. 243) skriver att samtidigt som samhället blev mer sekulärt under 1900-talet sjönk antalet människor som var medlemmar i en religiös institution vilket innebar, utifrån den traditionella beskrivningen av vad en religiös person var, att man inte längre ansågs vara religiös.

I det mångreligiösa samhället vi befinner oss i kan det vara en utmaning att definiera vad begreppet religiös är. Med hänsyn till den utmaning som finns med att avgränsa vem som räknas respektive inte räknas som religiös har deltagarna för den här studien själva fått definiera sin religiösa identitet.

Sekulär

Begreppet sekulär används för att beskriva en process där religionens inflytande minskar. Kittelmann Flensner (2018, s. 3) delar upp begreppet sekulär i 3 nivåer. Den första nivån är den sociala nivån som refererar till platser som tidigare har varit styrda av religiösa institutioner numera är kontrollerade av en sekulär stat. Den andra nivån är den organisatoriska och institutionella, som refererar till områden såsom skola och omsorg som är den sekulära statens ansvar. Den tredje nivån är den individuella, och menar att religionen blir mindre viktig för meningsskapande och livsåskådning för individen (Kittelmann Flensner, 2018, s. 3).

I den här studien refererar ’’sekulär’’ till den andra nivån, alltså den organisatoriska och institutionella nivån. En del av studiens teoretiska ramverk består av Kittelmann Flensners syn på den sekulära normen i skolorna. Främst kommer den sekulära normen att analyseras utifrån klassrumsmiljön.

Representant

Jackson (2013, s. 14) problematiserar begreppet ’’representant’’ när han skriver om olika synsätt på att vara en representant. Vissa medlemmar av en viss grupp, i det här fallet en religiös grupp, kan ha en homogen syn på religionen och mena att det är acceptabelt att representanter talar med auktoritet om sin religion. Jackson (2013, s. 14) skriver även om en annan grupp som har en bredare syn på mångfalden inom religioner. Denna grupp menar att ingen kan representera en hel religion. Vidare problematiserar Jackson (2013, s. 70) vem som avgör vilka som ska vara representanter. Detta bör även problematiseras i den här studien eftersom urvalet av respondenter blir representanter för religiösa elever i skolorna, trots att de inte officiellt har tillgetts den rollen.

I enlighet med Jacksons (2013, s. 71) resonemang blir deltagarna i den här studien inte nödvändigtvis representanter för alla religiösa elevers upplevelser. De utgör snarare en grupp deltagare som presenterar en bild av deras erfarenheter och upplevelser, samt deras egen tolkning av huruvida de är, eller inte är, representanter för sin religion.

Styrdokument

Läroplanen

Läroplanen för gymnasieskolan (2025b) skriver att ’’skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram’’. Vidare står det att ’’den (skolan) ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana’’. Detta är särskilt relevant i religionsundervisningen eftersom religion kan präglas av personliga ställningstaganden i form av tro och livsåskådning. Utifrån denna studies perspektiv och syfte är det väsentligt att utforska huruvida elever får dela med sig av sina uppfattningar i religionsundervisningen.

Läroplanen för gymnasieskolan (2025b) konstaterar att ’’kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra’’. Vidare står det att ’’undervisningen inte får ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen’’. Denna formulerar betonar att kunskap inte endast handlar om faktakunskaper, utan även består av flera andra kunskapsformer. För religiösa elever innebär

det att kunskap även kan handla om upplevelser och erfarenheter. Religionsundervisningen bör inte endast formulera strikt fakta i undervisningen, utan också visa förståelse för hur religion fungerar i religiösa individers och gruppers liv, samt hur tro och livsfrågor kan se ut. Vidare står det i läroplanen för gymnasieskolan (2025b) att ''eleverna ska få möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och tillämpa sina kunskaper'', vilket innebär att religiösa elever ska få reflektera över sina egna erfarenheter, likaså ska icke-religiösa elever kunna reflektera över sina erfarenheter. Här används elevers reflektioner som en möjlighet till lärdom och förståelse genom att man använder något man har erfarenhet av, och inte exklusivt faktakunskaper.

Ämnesplanen

Ämnesplanen för religionskunskap (Skolverket, 2025a) ska ligga till grund för hur religionsundervisningen formas, därför blir det väsentligt att granska vad ämnesplanen faktiskt säger om religionsundervisningen. Undervisningen kan förstås utifrån två centrala delar utifrån det som står i ämnesplanen för religionskunskap (Skolverket, 2025a). Den första delen är att ''bredda, fördjupa och utveckla kunskaper om religion, livsåskådningar och etiska förhållningssätt'', medan den andra delen ämnar återge ''olika tolkningar när det gäller dessa''. Frågan i det här fallet är om religiösa elever upplever att deras kunskap och tolkningar av sin egen religion får plats i religionsundervisningen. Ämnesplanen lyfter vikten av att undervisningen ska fördjupa och utveckla kunskaper om livsåskådningar, och tolkningar av dessa. Med det i åtanke bör religiösa elever kunna dela med sig av sina erfarenheter, annars uppstår en motsättning mellan styrdokumenten och undervisningen. Utifrån detta blir det relevant att utforska hur religiösa elever upplever religionsundervisningen.

Vidare uttrycker ämnesplanen (Skolverket, 2025a) att ''undervisningen ska ta sin utgångspunkt i en samhällssyn som präglas av öppenhet i fråga om livshållningar och människors olikheter i ett samhälle präglat av mångfald''. Detta innebär att religiösa elevers perspektiv och erfarenheter bör få utrymme i undervisningen samt föras fram i fråga om öppenhet och människors olikheter. Med utgångspunkt i detta blir det relevant att undersöka hur religiösa elever upplever att religionsundervisningen speglar deras egna upplevelser av religion, och huruvida de känner sig inkluderade i klassrummet.

Däremot bör man även ta hänsyn till en annan del ur ämnesplanen för religionskunskap (2025a) som påpekar vikten av att elever ska kunna kritiskt granska religioner och livsåskådningar. I ämnesplanen (2025a) står det att ''undervisningen ska ge eleverna

möjlighet att kritiskt granska hur religion och livsåskådning både påverkar och påverkas av förhållanden och skeenden i samhället''. Här kan en potentiell spänning uppstå mellan målen med religionsundervisningen, och skapandet av en inkluderande lärmiljö. Å ena sidan ska elever få möjlighet att kritiskt granska religioners roll i samhället, vilket utvecklar elevers förmåga till kritisk granskning, men samtidigt riskerar att marginalisera. Å andra sidan ska undervisningen ta hänsyn till alla individers olikheter, vilket främjar en inkluderande miljö. Samtidigt kan det eventuellt begränsa elevers möjligheter till att utöva en kritisk granskning.

Tidigare forskning

Det finns flera studier om religionsundervisningen som består av religionsundervisningens innehåll, hur religion framställs i klassrummet och hur religiösa elever upplever religionsundervisningen. I detta kapitel kommer tidigare forskning inom fältet att presenteras, samt användas för att motivera relevansen för denna studie. Den tidigare forskningen kommer att delas upp i tre underrubriker.

Den första underrubriken redogör för vad den tidigare forskningen säger om elevers erfarenheter av religionsundervisningen. Den andra underrubriken är ”att tala om den egna religionen” som ämnar analysera vad den tidigare forskningen säger om religiösa elevers erfarenheter av att tala om sin egen religion i religionsundervisningen. Den tredje underrubriken är ”studiens positionering” som ämnar ge en insyn i vad studien ämnar bidra med inom ämnesfältet, och var den positionerar sig bland alla andra liknande studier.

Elevers erfarenheter av religionsundervisningen

Kittelmann Flensner (2017, s. 25) skriver i sin studie att Sverige grundar sig i kristen historia, traditioner och högtider, men att Sverige inte nödvändigtvis är ett religiöst land idag. Holmqvist Lidh (2016, s. 23) framhäver hur religionsundervisningen är ett resultat av samhällsutvecklingen från en religiös kristen norm, till en sekulär norm. Religionsundervisningen har således tidigare varit konfessionell, men är idag icke-konfessionell och får dessutom en mycket begränsad tid på skolschemat.

I Skolinspektionens granskning av gymnasieskolans religionsundervisning (2012) framkommer det att kristendomen, islam, judendomen, hinduismen och buddhismen är de religioner som lärarna ägnar mest tid åt i undervisningen. Undervisningen består främst av religionernas historia och traditioner, medan hur religiösa individers och gruppers identiteter formas får mindre plats. Detta framkommer även i Holmqvist Lidhs studie (2016, s. 85) där eleverna som deltar i studien menar att religionsundervisningen är faktainrikad med ett historiskt fokus. Med fakta menar man årtal, historiska händelser, regler och högtider inom religioner. Exempelvis säger en deltagare i Holmqvist Lidhs studie (2016, s. 86) att undervisningen och läroböckerna är tråkiga och upplevs som kalla, alltså att de inte medför någon känsla för religioner.

Kritiken i religionsundervisningen ligger bland annat i hur man talar om liberala och konservativa tolkningar av religion, där elever menar att kristendomen får en mer liberal

tolkning, medan islam får en mer konservativ tolkning (Kittelmann Flensner, 2017, s. 26). Exempelvis talar man om hur kristendomen accepterar samkönade äktenskap, medan islam inte gör det (Kittelmann Flensner, 2017, s. 26). Detta stämmer dock inte med verkligheten. Huruvida saker och ting accepteras eller inte, exempelvis samkönade äktenskap, beror på flera olika faktorer, exempelvis religiös inriktning (protestant, katolik, eller ortodox) och geografisk placering. Detta medför en risk där man förenklar religiösa traditioner, vilket bidrar till stereotypa uppfattningar.

Kittelmann Flensner (2018, s. 11) diskuterar detta vidare i en annan studie där resultatet visar att många elever relaterar religion till regler. I studien framkommer det att många elever anser att individer ger upp sin självständighet genom att vara religiösa, då de följer religiösa regler om hur man ska äta, klä sig, be och följa instruktioner givna av religiösa ledare. Studien visar även att i majoriteten av observationerna som genomfördes framkommer inte variationen i hur religiösa traditioner ser ut i religionsundervisningen om inte eleverna själva uppmärksammar det. Detta menar Kittelmann Flensner (2018, s. 14) skapar en konflikt i klassrummet där vissa elever inte ses som ’’riktiga muslimer’’ eller ’’riktiga kristna’’ för att de inte följer reglerna som undervisningen talar om, exempelvis bärandet av slöjan.

Skolinspektionens granskning (2012, s. 11) visar dessutom att elever tappar intresse för religionsundervisningen när den handlar om religioner i sin helhet, såsom historia och traditioner. Undervisningen upplevs som repetitiv utifrån deras tidigare religionskurser i grundskolan. Vidare framkommer det att elever önskar få lära sig mer om hur det faktiskt är att leva som troende och hur detta skapar identiteter, vilket stämmer överens med religionsundervisningens syfte och mål.

Vidare framkommer det att elever upplever att motiven i religioner osynliggörs, ett exempel som framkommer i Holmqvist Lidhs studie (2016, s. 87) är betydelsen bakom Abraham och Moses. Undervisningen präglas av släktträd och motiven bakom handlingarna och vad dessa innebär för religioner idag osynliggörs. Vidare menar en deltagare att det historiska fokuset sätter religioner i en position där de upplevs som uråldriga, religioner riskerar därmed att framställas som omoderna, och därmed ointressanta (Holmqvist Lidh, 2016, s. 91).

Skolinspektionens granskning (2012, s. 14) visar även att elever ofta upplever att religionsundervisningen blir relevant och intressant när eleverna får reflektera över existentiella frågor, vilket även bidrar till en minskad risk för fördomar. Ett exempel som återges i rapporten (2012, s. 14–15) är att elever i en specifik gymnasieskola fick i uppgift att diskutera ett etiskt

dilemma med en given religiös ståndpunkt. Detta, menar eleverna, bidrog till att de fick en ökad förståelse för andra människor, men också till att eleverna fick möjlighet att reflektera över sina egna ställningstaganden.

Däremot präglas religionsundervisningen inte endast av kritik. Holmqvist Lidh (2016, s. 34) skriver att elever med religiös positionering tenderar att vara mer positiva gentemot religionsundervisningen än deras icke-religiösa klasskamrater. Det positiva engagemanget verkar däremot ligga i det personliga religiösa engagemanget, och inte i den religiösa tillhörigheter i sig. Även Sjöborgs studie (2013, s. 44) visar att religiösa elever har en mer positiv attityd mot religionsundervisningen, och påpekar att religionsundervisningen bidrar till ökad förståelse för människors olikheter.

Sammanfattningsvis visar tidigare forskning att religiösa elever ofta upplever religionsundervisningen som tråkig där fokus ligger på historia och tradition. Medan historia och tradition är väsentliga delar i religiösa traditioner, påverkar de huruvida elever upplever religionsundervisningen som intressant. Detta påverkas av att det är samma aspekter av religiösa traditioner som behandlas i religionsundervisningen under alla skolår. Vidare visar den tidiga forskningen att motiv bakom händelser i religiösa traditioner inte förklaras, vilket ofta sätter religiösa traditioner i en position där de upplevs som uråldriga och omoderna. Detta skapar en svag, eller icke-existentiell, anknytning och relevans till dagens samhälle, vilket i sin tur leder till att elever upplever religionsundervisningen som ointressant.

Att tala om den egna religionen

Halvarson Britton (2019, s. 32) belyser vikten av att inkludera religiösa individers insikter i religionsundervisningen eftersom en sådan insikt ger ett inifrånperspektiv av diverse religioner. Ett syfte med att inkludera religiösa individers insikter kan vara att man erbjuder en tydlig bild av mångfalden som råder inom religiösa traditioner, med fokus på att religiösa upplevelser är individuella upplevelser. I Sherifi och Vodopijas studie (2025, s. 20) framkommer det att endast 10,6%, av totalt 113 elever, svarade ”ja” på frågan ”har du någon gång känt igen dig själv eller dina tankar om livet i religionsundervisningen?”, vilket är en låg siffra. Bristen på igenkänning i religionsundervisningen riskerar att skapa en bild av olika religiösa erfarenheter som irrelevanta för eleverna.

Däremot kan försöket att inkludera religiösa individers insikter också bli fel. I Kittelmann Flensners studie (2018, s. 8) framkommer ett ”vi” och ”dem” perspektiv där deltagare menar att ett ”vi” i klassrummet vägs av majoriteten i klassrummet vilka är sekulära. Samtidigt

framkommer det i studiens resultat att religiösa elever känner att de blir ifrågasatta i klassrummet. Exempel som Kittelmann Flensner (2018, s. 10) ger är att religiösa individer får frågor såsom ''hur kan du tro på en gubbe som bor uppe i molnen?'', ''hur kan Gud skapa världen på 6 dagar?'' och frågor om talibanerna, homosexualitet och abort. Detta skapar en ''vi'' och ''dem'' atmosfär där sekulariserade individer anses vara normen. Detta påverkar huruvida religiösa elever vågar uttrycka sig i klassrummet i och med att man inte vill bli ifrågasatt (Kittelmann Flensner, 2018, s. 10). Även Skolinspektionens granskning av religionskunskapsundervisningen (2012, s. 17) visar att 4% av religiösa elever har känt sig kränkta över sina klasskamraters kommentarer i religionsundervisningen.

I Moulins studie (2011, s. 322) framkommer det att elever ofta upplever situationer där de agerar som representanter för sin religion, både utifrån lärarens och elevers initiativ. Detta upplevs å ena sidan som en möjlighet, då andra individer i klassrummet visar intresse för olika religioner och erfarenheter. Å andra sidan kan det kännas som ett hinder då representanterna känner sig som måltavlor för att andra individer ska kunna ifrågasätta deras religion. Deltagare i Holmqvist Lidhs studie (2016, s. 139) talar om hur de har en rädsla av att bli granskade, men att de samtidigt vill ställa upp för sin religion.

Det är viktigt att elever får dela med sig av, och möta andras, erfarenheter. För att möjliggöra detta krävs en trygg klassrumsmiljö där religiösa frågor behandlas på ett respektfullt sätt (Holmqvist Lidh, 2016, s. 45).

Studiens positionering

Denna studies positionering ligger inom det religionsdidaktiska fältet. Tidigare forskning inom fältet har i stor utsträckning fokuserat på lärares perspektiv, elevers perspektiv, samt undervisningens innehåll. Allra främst framkommer Holmqvist Lidh (2016), Kittelmann Flensner (2017; 2018) och Moulin (2011) som ledande forskare inom religionsdidaktiken. Dessa studier har på olika sätt bidragit till ökad förståelse för hur religionsundervisningen formas och hur den upplevs av lärare och elever.

Den här studien positionerar sig inom ett elevperspektiv med fokus i kristna och muslimska elevers erfarenheter av religionsundervisningen och den egna religiösa traditionen. Genom detta ämnar studien bidra med ökad förståelse för hur religionsundervisningen kan upplevas av kristna och muslimska elever.

Teoretiskt ramverk

I det här kapitlet presenteras det teoretiska ramverket som kommer att vara en utgångspunkt i tolkningen av studiens resultat. Teorin som studien grundar sig på är Kittelmann Flensners ''Secular normativity'' som används som en analys av hur religion kan framställas som något icke-normativt i klassrummet, och resultatet av detta. Även Kittelmann Flensners diskussion av objektivitetskravet kommer att användas som ett begrepp för att analysera studiens resultat, detta då begreppet är mer centralt inom just Sverige eftersom det utgår från den svenska skolans läroplaner. Slutligen kommer Holmqvist Lidhs ifrågasättande av sekulariseringsteorin att lyftas som stöd för, och ett verktyg för diskussion av Kittelmann Flensners teori.

Sekulär norm

Kittelmann Flensner (2018, s. 3) använder sig av ''secular normativity'' för att påvisa en rådande sekulär norm inom religionskunskapsämnet i den svenska skolan. Den sekulära normen som Kittelmann Flensner (2018, s. 3) skriver om kan förstås utifrån 3 nivåer varav 1 av dem beskrivs som den organisatoriska och institutionella nivån. Denna nivå rör bland annat skolor. Den svenska skolan anses ha en sekulär norm som en följd av en sekulär stat, vilket indirekt skapar normen av sekularitet, där religiositet blir ''det andra''. Religion kan såvida ses som en del av det privata livet utanför skolan, men vad händer egentligen när religiösa elever vill dela med sig av sin religiösa tro i det sekulära klassrummet?

Holmqvist Lidh (2016, s. 47) skriver om en studie där man följde en gymnasieklass där religiösa elever framställdes som bland annat okunniga och främmande. Undervisningen fokuserade dessutom på de extrema aspekterna av religion för att fånga elevernas intresse, vilket i sin tur ledde till att eleverna jämförde två olika livsstilar där det ena innefattade religiöst liv, och det andra ett sekulärt liv. På så sätt skapas två problem i klassrummet. Det ena är en hierarki där sekulära elever, vilka ofta är fler än religiösa elever i ett svenskt klassrum, får högre status. Det skapar ett ''vi och dem'' där det sekulära är ''vi:et'' och därmed det normala, och det religiösa ''dem:et'' framställs som avvikande. Detta är något som även Kittelmann Flensner (2015a, s. 115) diskuterar, där hon menar att många lärare förknippar objektivitet i religionsundervisningen med ateism, vilket kan leda till att religionsundervisningen inte har ett icke-konfessionellt undervisningssätt.

Kittelmann Flensner (2023, s. 148) problematiserar den rådande sekulära normen i den svenska skolan i och med att svenska skolor ändå innehåller religiösa inslag, exempelvis vid

skolavslutningar och julavslutningar där man, i många fall, besöker kyrkan eller sjunger sånger med kristna inslag.

Objektivitetskravet

Den statliga utredningen gav förslaget om att ämnet kristendomskunskap, vilket tidigare hade haft namnet medborgligt bildande och fostrande uppdraget, skulle få ett nytt namn, religionskunskap (Kittelmann Flensner, 2015b, s. 33). I samband med detta namnbyte handlade religionskunskapen numera om religion, i stället för undervisning i kristendom. Undervisningen skulle dessutom numera vara objektiv genom att individen skulle undervisas om religion, samtidigt som undervisningen skulle ge individen rätt till tanke- och trosfrihet (Kittelmann Flensner, 2015b, s. 34).

Kittelmann Flensner (2015b, s. 110) ifrågasätter huruvida objektivitetskravet faktiskt genomsyrar religionsundervisningen. Hon menar att medan religionsundervisningen förvisso är objektiv, förknippas religioner ofta med uråldriga föreställningar, vilket i sin tur leder till att religioner förstås ur en sekulär synvinkel som anses vara objektiv och självklar.

Ifrågasättandet av sekulariseringsteorin

Sekulariseringsteorin menar att ju mer moderniserat samhället blir, desto mer sekulariserat blir samhället. Holmqvist Lidh (2016, s. 14) ifrågasätter däremot teorin med utgångspunkt i olika forskare som menar att religion inte egentligen har försvunnit ur samhället, utan i stället syns på ett nytt sätt, *religionens nya synlighet* som Holmqvist Lidh kallar det. Detta innebär inte på något sätt att lika många är religiösa i Sverige idag som innan moderniseringen, men att religion fortfarande är synlig och relevant i samhället, men utifrån nya aspekter. Detta väcker frågor om exempelvis vilken roll religion ska ha i samhället, i samhällsdebatter och inom politiken.

Inom skolans värld innebär detta i praktiken att religionen, trots den rådande sekulära normen, inte har försvunnit. Den finns fortfarande kvar genom religionsundervisningen, olika livsåskådningar, och elevers identitet och klädsel. Skolan har alltså ett ansvar att agera utifrån religiös pluralism. Vidare argumenterar Holmqvist Lidh (2016, s. 26) för vikten av att ha tolerans, kunskap och förståelse för religion för att kunna leva i ett pluralistiskt samhälle. På så sätt blir en icke-konfessionell religionsundervisning ett viktigt redskap som inte ska glömmas bort i takt med sekulariseringen.

Ramverkets positionering i studien

Den sekulära normen spelar en viktig roll i studien då den stödjer hur man ser på skolinstitutionen som en icke-religiös institution, vilket skapar en god grund för analysen av hur religion kan framställas som något icke-normativt i klassrummet. Huruvida religion framställs som något icke-normativt i klassrummet är baserat på resultaten, alltså det som framkommer i deltagarnas uttalanden. Denna norm kan skapas av läraren, icke-religiösa elever, samt religiösa elever som upplever en känsla av att inte följa normen. De pedagogiska konsekvenserna som kan komma att följas i samband med den sekulära normen *kan* bland annat vara att troende elever är försiktiga med hur de uttrycker sig, klassrummet riskerar att få ett ''vi'' och ''dem'' perspektiv, och det blir en utmaning att uppnå läroplanens mål om förståelse för olika livsåskådningar.

Objektivitetskravet används i studien för att analysera huruvida lärare kan eller inte kan vara helt objektiva i religionsundervisningen. Trots att objektivitetskravet ställs på lärare är det svårt att vara helt objektiv i religionsundervisningen eftersom religioner omfattar så många olika aspekter. Vad en elev upplever som objektivt kan en annan elev uppfatta som präglat av ett visst perspektiv, exempelvis ett sekulärt perspektiv.

Detta stödjs vidare av Holmqvist Lidhs ifrågasättande av sekulariseringsteorin där religion lyfts ur ett nytt perspektiv, vilket i sin tur ifrågasätter huruvida skolan egentligen påverkas av sekulariseringsprocessen i den grad som det ser ut för utomstående.

Metod och material

I det här kapitlet presenteras studiens metod och material. Först introduceras datainsamlingsmetoden som användes för studien, vilket är semistrukturerade intervjuer. Sedan presenteras urvalsprocessen samt deltagare, sedan hur metoden genomfördes. Därefter presenteras de etiska ställningstaganden som låg till grund för intervjuerna och en beskrivning av hur materialet har analyserats. Slutligen beskrivs användandet av AI-baserade verktyg.

Semistrukturerade intervjuer

Holstein & Gubrium (1995, s. 3) beskriver en intervju som ett sök- och upptäcksuppdrag. Med detta menar författarna att intervjuaren försöker söka fram det som redan finns hos respondenterna där utmaningen är att faktiskt få respondenterna att prata öppet och fritt.

För att nå ett så pålitligt resultat som möjligt har jag valt att genomföra enskilda semi-strukturerade intervjuer med 12 religiösa elever på 2 olika gymnasieskolor i Småland. Att genomföra gruppintervjuer var ett alternativ, men detta alternativ bortsållades eftersom det fanns en risk att eleverna inte skulle våga uttrycka sina egentliga åsikter och erfarenheter i en grupp som säger annat än det som den individuella eleven tycker och tänker.

För att säkerställa att frågorna var så enkla att förstå som möjligt delades intervjuguiden in i 3 teman, vilka var religiös bakgrund, religionsundervisning, och representation. För att ytterligare säkerställa att respondenterna förstod vilka svar som eftersöktes förklarades syftet med varje tema, se ***tabell 1***.

Samtliga intervjuer spelades in med telefonens röstinspelningsfunktion och transkriberades för att säkerställa att intervjuaren kunde lyssna och ställa relevanta följdfrågor snarare än att fokusera på att hinna skriva ner deltagarnas svar. Genom att spela in intervjuerna skapades även möjligheten för intervjuaren att återigen lyssna på deltagarnas svar för att säkerställa att det inte skedde några missförstånd (Bryman, 2018, s. 577). Intervjuerna transkriberades automatiskt med hjälp av en mjukvaras transkriberingsfunktion för att bespara den tiden det annars hade tagit. Däremot kontrollerades samtlig transkribering manuellt för att säkerställa att den var korrekt.

Tabell 1. Tema och syfte

RELIGIÖS BAKGRUND	Syftet med dessa frågor: Jag vill få en förståelse för din religiositet, så att jag sedan ska kunna förstå hur du ser på din religion i kontrast till religionsundervisningen.
RELIGIONSUNDERVISNING	Syftet med dessa frågor: Jag vill få en förståelse för hur du ser på religionsundervisningen och hur dina upplevelser är kring huruvida religionsundervisningen speglar din religion.
RELIGIÖSA ROLL	Syftet med dessa frågor: Jag vill få en förståelse för hur du upplever din roll som en religiös individ i religionsundervisningen.

Urval och avgränsningar

Bryman (2018, s. 495) skriver om det som han kallar för målstyrt urval. Målstyrt urval innebär att det finns en direkt koppling mellan urvalet av respondenter och de forskningsfrågor man ämnar studera. Urvalet för den här studien, med hänsyn till forskningsfrågorna, är elever på gymnasieskolan.

Därigenom drogs slutsatsen att endast inkludera elever från årskurs 3 på gymnasiet som redan har fyllt 18 år. Anledningen bakom beslutet var att intervjuer med minderåriga medför metodiska och praktiska problem, exempelvis godkännande av vårdnadshavare. Vidare hade samtliga deltagare läst religionskunskap under alla sina år i skolan och har därför med sig mycket erfarenhet av religionsundervisningen av olika lärare i olika årskurser. Samtliga deltagare var bosatta i en och samma stad i Småland vilket var en geografisk avgränsning när respondenter eftersöktes för att underlätta den praktiska genomförbarheten av intervjuerna samt den tidsmässiga ramen för studien.

Deltagare

För att hitta respondenter till studien kontaktades 3 skolors administrationer för att få kontakt med religionslärare som i sin tur kollade intresset för deltagande hos sina elever. Av dessa 3 skolor visade 2 skolor intresse genom att svara på mejlet med referens till undervisande religionslärare. När jag kommit i kontakt med undervisande lärare samt respondenterna fick de skriftlig information om studiens syfte, hur intervjuerna skulle gå till, samt deras rättigheter. Deltagarna fick därefter signera en samtyckesblankett.

Nedan följer en tabell av deltagarna tillsammans med deras religiösa tillhörighet och skola. Deltagarna har fått ett pseudonymt namn och en pseudonym skola i syfte om att behålla deras anonymitet. Syftet med att ha en pseudonym skola är för att både forskaren och läsaren ska kunna se efter mönster i elevernas upplevelser, och om dessa varierar beroende på skola. Deltagare som identifierar sig som muslimer har fått ett namn med M som första bokstav, och de deltagare som identifierar sig som kristna har fått ett namn med ett K som första bokstav. Detta i syfte om att underlätta för läsaren i skillnaden mellan vad kristna och muslimska elever tenderar att tycka, och om det finns något mönster.

Tabell 2. Deltagare

Pseudonymt namn:	*Religiös tillhörighet:*	*Pseudonym skola:*
Mariam	Muslim	Lidbergsgymnasiet
Minnah	Muslim	Lidbergsgymnasiet
Musa	Muslim	Lidbergsgymnasiet
Kian	Kristen	Lidbergsgymnasiet
Kristina	Kristen	Lidbergsgymnasiet
Karin	Kristen	Lidbergsgymnasiet
Kevin	Kristen	Lidbergsgymnasiet
My	Muslim	Stigbecksgymnasiet
Mattias	Muslim	Stigbecksgymnasiet
Maja	Muslim	Stigbecksgymnasiet
Kayla	Kristen	Stigbecksgymnasiet
Kent	Kristen	Stigbecksgymnasiet

Genomförande av intervjuerna

Samtliga intervjuer ägde rum i ett grupprum på berörd deltagares skola. Första intervjun ägde rum 23 april 2025, och den sista intervjun 2 maj 2025. Intervjuerna varade mellan 38 och 52 minuter. Samtliga intervjuer började med en introduktion av intervjuaren. Syftet med introduktionen var att deltagare skulle få en kännedom om vem de pratade med för att öka tryggheten och känslan av tillit när de skulle prata om ett personligt ämne. Vidare fick deltagarna en påminnelse av studiens syfte samt deras rättigheter, vilka de visste redan innan då denna information fanns skriftligt på samtyckesblanketten. Deltagarna fick därefter muntligt godkänna sitt deltagande samt godkänna att intervjuerna skulle spelas in. Därefter började intervjuerna.

Intervjuguiden var uppdelad i 3 teman, vilka var religiös bakgrund, religionsundervisning, och representation. De angivna frågorna under varje tema ställdes i samma ordning i samtliga intervjuer, men ytterligare frågor för förtydliganden och för att utveckla respondenternas svar ställdes vid behov (Bryman, 2018, s. 563), se ***bilaga 2*** för intervjuguide.

Etiska ställningstaganden

Samtliga 4 etiska ställningstaganden från Vetenskapsrådets fyra huvudkrav för forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002) tillämpades i den här studien. Det första kravet som tillämpades var informationskravet som utgår från att intervjuaren informerar respondenterna om deras rättigheter vilka inkluderar att deltagandet är frivilligt och att deltagarna får bidra med så mycket eller så lite de vill till studien, samt rättigheten att när som helst avbryta intervjun. Samtyckeskravet är det andra kravet som tillämpades vilket innebär att intervjun sker på deltagarnas villkor. Samtliga deltagare var över 18 år, vilket innebär att endast deras samtycke krävdes för att kunna genomföra intervjuerna. Samtliga deltagare blev informerade om deras rättigheter utifrån informationskravet och samtyckeskravet både skriftligt och muntligt, se ***bilaga 1*** för samtyckesblankett. Det tredje kravet är konfidentialitetskravet vilket ämnar skydda deltagarnas personliga uppgifter. För att tillämpa detta krav har all information som kan leda till att deltagarna identifieras raderats från studien, detta inkluderar bland annat namn och skola. Nyttjandekravet är det sista kravet som innebär att materialet endast får användas i forskningssyfte.

Genom att tillämpa dessa etiska ställningstaganden har studien bearbetat deltagarnas personliga uppgifter med integritet.

Analys av materialet

Holstein & Gubrium (1995, s. 79) skriver om den traditionella analysen som innebär att intervjuaren analyserar respondenternas svar som beskrivningar av sin verklighet. För att analysera datan från intervjuerna har en tematisk analys använts där datan har kategoriserats i 3 olika teman, vilka är desamma som i intervjuguiden: religiös bakgrund, religionsundervisning, och representation.

Dataanalysen av intervjuerna inleddes med att läsa igenom transkriptionerna för att dela in datan i de 3 teman nämnda ovan samt koder, exempelvis ’’trygghet’’ och ’’utmaning’’. När matrisen var färdig gick jag igenom matrisen och sökte efter såväl återkommande teman som likheter och skillnader. Bryman (2021, s. 705) skriver att repetitioner och återkommande teman är det vanligaste kriteriet man utgår från för att hitta ett mönster i datan, därför var detta allra viktigast tillsammans med likheter och skillnader mellan respondenternas upplevelser.

Användning av AI

AI-baserade verktyg har använts under arbetet med denna studie för att ge stöd och inspiration till relevanta teoretiska ramverk. Främst har AI-baserade verktyg använts för att generera förslag på relevanta begrepp och teorier för studiens syfte och frågeställningar. Förslagen har därefter granskats genom vetenskapliga källor, och sedan har utformningen av studiens teoretiska ramverk gjorts. AI-verktyg har således använts som stöd i förslag av teoretiska ramverk, medan metod, urval, analys, och diskussion har genomförts självständigt.

AI-baserade verktyg har även använts som stöd för att identifiera grammatiska och språkliga fel. Meningar eller stycken har lagts in tillsammans med formuleringar såsom ’’Kan du identifiera språkliga fel i det här stycket’’ för att utveckla språket i texten. Därefter har förslagen på förbättringsområden manuellt lagts in i texten.

Resultat och analys

I detta kapitel kommer studiens resultat att presenteras. Resultatet är uppdelat i 3 kategorier, motsvarande studiens tre forskningsfrågor. Den första kategorin är ''religionsundervisning'' som ämnar ge en bild av hur deltagarna ser på religionsundervisningen. Den andra kategorin är ''spegling i religionsundervisningen'' som ämnar beskriva hur deltagarna upplever att religionsundervisningen speglar deras egen religion. Den tredje och sista kategorin är ''religiösa roll'' där deltagarnas upplevelser av att vara en religiös individ i klassrummet presenteras. Resultatet kommer att analyseras utifrån Kittelmann Flensners ''sekulär normativitet'', objektivitetskravet, och Holmqvist Lidhs perspektiv på sekulariseringsteorin.

Religionsundervisning

Den första frågan gällande religionsundervisningen var ''skulle du kunna beskriva religionsundervisningen i skolan, hur uppfattar du den?''. Svaren till denna fråga följde ett mönster där begrepp såsom ''tråkig'', ''fyrkantig'' och ''ytlig'' förekom. Mariam förklarade sin syn på religionsundervisningen och sa:

> *(tystnad)… asså… jag vet inte hur jag ska svara. Religionsundervisningen är ju inte egentligen fel. Man pratar om asså när vi jobbar med islam, om Mohammed och typ koranen och det är ju inte fel. Men det vi pratar om kan vi, eller jag, redan. Jag vill ju lära mig mer om… typ detaljerna inom religioner. Typ varför man ska be 5 gånger om dagen. Känns som att alla vet att muslimer ber 5 gånger, men inte varför. Och det är ju en detalj inom religion som inte pratas om men som är vad som formar islam.* (Mariam)

Kian var inne på liknande spår och förklarade att han upplever religionsundervisningen som ytlig eftersom endast fakta och jämförelser av religioner görs, men att eleverna inte får lära sig om hur det är att vara religiös. Kristina hade liknande tankar, men beskrev religionsundervisningen som fyrkantig och förklarade att den kan vara missledande i och med att religioner får en bild av att endast bestå av tråkiga regler och traditioner.

> *Undervisningen är… vad säger man? Fyrkantig? Vi pratar nästan bara om tråkiga regler och traditioner, det gör att religionerna ser tråkiga ut. De får en tråkig bild och… men religioner är inte tråkiga. Bilden man får av religioner är missledande, de stämmer inte.* (Kristina)

De beskrivningar som förekommer om hur religioner framförs och beskrivs är desamma som ofta förekommer i Holmqvist Lidhs studie (2016, s. 85) där eleverna beskriver religionsundervisningen som faktainriktad.

Både Kevin och Mattias talade om hur religionsundervisningen ofta handlar om historia, specifikt olika religioners historia, i stället för hur religionerna ser ut idag. Kayla jämförde religionsundervisningen med sin egen erfarenhet av religion och berättade att hon upplever religionsundervisningen som bestående av regler och traditioner inom olika religioner, medan religioner i själva verket enligt deltagaren handlar om att leva ett bra liv.

> *Regler och traditioner är viktiga inom religion men i grunden handlar det ju om att leva ett bra liv, att man ska vara en bra människa. Men det får vi inte lära oss i skolan, varför inte? Det är ju viktigare än vad man äter eller dricker.* (Kayla)

Elevernas uttalanden om hur religioner framställs som uråldriga och präglade av regler kan skapa det som Kittelmann Flensner (2018, s. 3) beskriver som ''vi och dem'' i klassrummet. I det här fallet framställs religioner tydligt som något annorlunda och uråldrigt i dagens moderniserade samhälle, medan sekularitet är modernt och ett ''vi''.

Majoriteten av deltagarna uppgav att de religioner som tar mest plats i religionsundervisningen är de abrahamitiska religionerna. Mattias påtalade att det i dagsläget är judendomen som tar mest plats i religionsundervisningen på grund av det pågående kriget. När deltagarna fick frågan om vad de tyckte om att de ambrahamitiska religionerna tar mest plats i undervisningen visade det sig att samtliga deltagare hade en god förståelse för detta. Deltagarna påtalade att det är de 3 största religionerna i världen, vilket i sin tur gör det självklart att religionsundervisningen präglas av just dessa.

> *Vad jag tycker? Ja asså jag tycker egentligen att hinduismen och buddhismen är mer intressanta för de läser vi mindre om och det finns så mycket att lära sig. Men de abrahamitiska religionerna är ju också de största religionerna i världen, så det är väl ändå självklart att de tar mest plats.* (Kian)

När deltagarna fick frågan om huruvida elever får uttrycka sina åsikter i klassrummet fanns det ett gemensamt svar, ja, men under villkoret att man gör det på ett respektfullt sätt. Mattias förklarade att man ska tänka på hur man uttrycker sig för att man inte sårar andra. Kayla och Kent sa att det handlar om att inte säga något elakt. Minnah förklarade på följande vis:

> *Asså åsikter kanske man inte uttrycker men tankar och så. Liksom ingen hade sagt rakt ut typ "jag tycker att det är dumt att man kan tro att Gud kan vara både Gud och människa", men man kanske uttrycker en tanke om det, typ "jag förstår inte hur treenigheten går ihop".* (Minnah)

Det är denna typ av tolerans för religion Holmqvist Lidh (2016, s. 26) argumenterar för som ett krav för att samhället ska gå ihop. Att ställa frågor och undra visar att man vill ha kunskap om religion, vilket i sin tur leder till förståelse, och därmed tolerans. Det är just dessa 3 begrepp som Holmqvist Lidh tydligt lyfter som väsentliga i samhället.

Mattias och Mariam, å andra sidan, tycker att det är bra att religionsundervisningen är faktabaserad. Deltagarna förklarade att faktabaserad undervisning är tråkig, men att kunskapen som delges eleverna är korrekt. Musa var inne på liknande spår och sa att det är bra att elever får lära sig om olika religioner på ett objektivt sätt utan att det ska bli personligt.

> *Det kan ju vara tråkigt och så men men det är ju rätt det som sägs och det är objektivt så det blir rätt på riktigt. Personliga saker varierar ju och det finns kanske inte rätt och fel. Jag kan inte svara på en fråga om en kristen persons religiösa liv på ett prov för det är ju personligt.* (Musa)

My och Majas svar är raka motsatser. My anser att det just nu när deltagaren går i årskurs 3 på gymnasiet är bra att undervisningen är repetitiv. Det blir enklare att få höga betyg vilket är viktigt när de ska söka till vidare studier. Maja, å andra sidan, anser att undervisningen är tråkig och repetitiv, då hon redan kan allt sedan tidigare. Deltagaren förklarade att hon önskar få svar på ''hur och varför'', och inte bara ''vad''.

> *Vi vet nu vad man gör i de olika religionerna men vi vet nästan ingenting om hur de gör det eller varför de gör det. Det borde vi få lära oss nu tycker jag.* (Maja)

Detta uttalande skapar ett problem i klassrummet. Holmqvist Lidh (2016, s. 26) skriver om en studie som visar att religiösa elever framställdes som okunniga och främmande, och hur undervisningen fokuserade på extrema aspekter för att fånga elevernas intresse. Majas uttalande förklarar hur eleverna får lära sig vad religiösa individer gör, men inte varför. Detta styrker ett ''vi och dem'' perspektiv i och med att anledningarna bakom handlingarna osynliggörs, vilket styrker religioner som främmande, och kanske även skrämmande.

Nästa fråga som ställdes var vad deltagarna tycker behöver förbättras i religionsundervisningen. Minnah och Kian nämnde att man ska inkludera filmer där religiösa individers och gruppers röster framkommer.

> *Det blir mer verkligt för oss. Att bara lyssna på läraren är tråkigt. Vi vill se hur det är i verkligheten, från personer som är en del av den religionen.* (Minnah)

Musa pratade om heliga skrifter som ett hjälpmedel i att förstå religioner mer, vilket gör dem viktiga att inkludera som en utgångspunkt i religionsundervisningen. Karin var inne på liknande spår och sa att man bör inkludera debatter i religionsundervisningen där elever får låtsas vara religiösa individer inom olika religioner. Hon förklarade att det blir enklare för elever att förstå sig på religioner om de får sätta sig i religiösa individers skor.

Mattias och Kayla uttryckte att ett förbättringsområde i religionsundervisningen är att sätta religioner i, vad Mattias kallade det, ''dagens tid'', och Kayla i ''dagens ljus''.

> *(...) Och man måste också sätta religioner i dagens tid, vad innebär islam idag?* (Mattias)

> *(...) Men att man liksom ser det från ett nytt perspektiv, ur dagens ljus liksom.* (Kayla)

Holmqvist Lidhs (2016, s. 14) ifrågasättande av sekulariseringsteorin blir mycket relevant utifrån deltagarnas uttryck. Religioner bör ses utifrån ''religionens nya synlighet'', alltså för vad de är och innebär i ett modernt samhälle. Detta för att vidare sprida förståelse och tolerans för religioner.

Spegling i religionsundervisningen

Kent, Kevin, Karin, Kristina, och Kian använde begrepp som ''tråkig'', ''sträng'', ''förenklad'' och ''enformig'' gällande frågan om vilken bild religionsundervisningen ger av kristendomen.

> *En tråkig bild. Kristendomen har många regler, ja, men det handlar om, asså religion, om mer än bara regler.* (Karin)

Mattias och Kayla använde begreppet ''gammal''. Mattias förklarade att islam inte ser likadan ut idag som den gjorde på Mohammeds tid, och att det är viktigare att prata om hur islam ser ut idag, än på Mohammeds tid. Kayla förklarade att kristendomen är en gammal religion, men att hur den ser ut idag skiljer sig från 2000 år sedan.

> *Kristendomen har funnits hur länge som helst och precis som allt annat så förändras ju kristendomen också. Den ser inte likadan ut idag som den gjorde för 2000 år sedan och det är ju viktigt att prata om tycker jag.* (Kayla)

Mariam och Minnah sa att religionsundervisningen ger en ok bild av islam. Mariam argumenterade för att det som bearbetas i religionsundervisningen stämmer, bara att det kommer fram på fel sätt. Ett exempel deltagaren gav var slöjbärandet.

> *Ja asså typ att muslimska kvinnor bär slöja. Det är ju rätt men det kommer fram på ett dåligt sätt. Som att muslimska kvinnor är tvungna att bära slöja. Jag är ju muslim och religiös men bär inte slöja. Det jag menar är att att kvinnor bär slöja är rätt, men det kommer fram på ett dåligt sätt. Som att ”alla” muslimska kvinnor måste det.* (Mariam)

Mariams uttalande kan kopplas till Kittelmann Flensners (2015b, s. 110) ifrågasättande av objektivitetskravet när Mariam menar att innehållet är rätt, men att informationen kommer fram på ett dåligt sätt. Undervisningen är rätt och objektiv, men med en sekulär synvinkel vilket gör att religionen, i det här fallet islam, kommer fram på ett uråldrigt sätt.

Minnah var inne på liknande spår men drar en koppling mellan religion och kultur, där deltagaren sa att kultur starkt påverkar hur religionen ser ut, och att detta varierar från kultur till kultur.

> *En ok bild. När vi kollar på filmer om islam blir det intressant och så men typ när man pratar om regler inom islam är det jättetråkigt. Samma sak hela tiden. Sen förstår ju vissa inte att kultur påverkar hur man ser på religion också. I vissa muslimska länder är man jättestrikt och går över många gränser. I andra länder är man inte lika strikt. Jag är ju Alban och Albaner kanske inte är lika strikta med sin religion som kanske Iranier är, men kulturerna är så olika också och det blir tydligt i hur man utövar religionen.* (Minnah)

På samma sätt som Mariams uttalande kan Minnahs uttalande också tydligt kopplas till Kittelmann Flensners (2015b, s. 110) ifrågasättande av objektivitetskravet.

Minnah blev frågad om undervisningen på något vis ger en bild av att islam kan vara nyanserat, vilket deltagaren inte tycker, men att deltagaren förstår att det kan bero på tidsbrist i undervisningen.

Musa sa att religionsundervisningen ger en bra bild av islam. Deltagaren motiverade detta genom att förklara att undervisningen förvisso mestadels inkluderar traditioner, vilket är tråkigt, men att det som sägs stämmer med traditionerna inom islam. Detta gör undervisningen korrekt. Därav ger undervisningen en bra bild av islam, då denne är baserad på fakta. När deltagaren blev frågad om religionsundervisningen ger en rättvis bild av sin religion säger deltagaren att den gör det. Däremot hade han önskat att undervisningen hade inkluderat heliga skrifter också, för att man ska kunna förstå religionerna mer. My var inne på samma spår och sa att bilden som ges av islam är ''halvt rättvis'' för att det som eleverna får ta del av i religionsundervisningen är sann, trots att religionen framställs som tråkig och uråldrig.

> *Nej… Eller… Halvt rättvis. Det är sant allt som sägs men det kommer fram på ett tråkigt och uråldrigt sätt. Men det är fortfarande sant, så halvt rättvis bild.* (My)

Kent, Kevin, Karin, Kristina, och Kian svarade raka motsatsen till Musas svar, och menade att religionsundervisningen inte ger en rättvis bild av religionen. Karin förklarade att religionsundervisningen ger en bild av kristendomen som bestående av massa tråkiga och uråldriga regler, men att religionen handlar om mycket mer än så. Minnah ansåg inte heller att undervisningen ger en rättvis bild av sin religion, och förklarade att hon själv, trots att hon är muslim, ser islam som en hemsk religion i klassrummet. Återigen kommer Kittelmann Flensners (2015b, s. 110) ifrågasättande av objektivitetskravet in i deltagarnas uttalanden. Nyckelorden att kolla på i det här fallet är ''tråkiga och uråldriga regler'', vilket utifrån Kittelmann Flensners perspektiv sätter objektivitetskravet i spänning till det som klassrummet ska präglas av, objektivitet. När religioner framställs som ''tråkiga'' och ''uråldriga'' problematiseras kravet för objektivitet och vad som är ''normen'' eller ''naturligt''.

Samtidigt förklarade Minnah att hon förstår att religionsundervisningen inte får så mycket undervisningstimmar i skolan, men att det samtidigt gör religionskunskapen tråkig. Mariam och Maja tycker inte heller att bilden som ges av islam är rättvis. Mariam argumenterade att det kan ändras genom att prata om varför saker är som de är, och inte endast hur saker är.

Religiösa roll

> *Jag tycker att det är viktigt att man delar med sig av sina erfarenheter, det hjälper andra att förstå religionen mer.* (Kayla)

Kaylas uttalande om att dela med sig av sina erfarenheter kan tolkas utifrån Kittelmann Flensners (2015b, s. 110) ifrågasättande av objektivitetskravet. Kaylas uttalande kan tolkas som att personliga erfarenheter kan bidra med andra typer av kunskap än den som läraren ger när läraren ska förhålla sig objektivt.

Majoriteten av deltagarna känner sig bekväma med att dela med sig av sina erfarenheter av sin religion i klassrummet. Mattias uttryckte att det ibland kan bero på vad det handlar om, men att han oftast kan dela med sig av sina erfarenheter. Däremot påpekade deltagaren att vissa aspekter ska läraren ansvara för att berätta om, exempelvis hur man ber, då detta för deltagaren är personligt.

> *Hur jag ber är min ensak, det vill jag inte prata om för andra. Där tycker jag att läraren har ett ansvar att prata om det på ett objektivt sätt. Min bön är min ensak, ingen annans.* (Mattias)

Även i Mattias uttalande framkommer en koppling till objektivitetskravet där en gräns sätts mellan vad som är den privata individuella religionen, och vad som är ’’undervisningsinnehåll’’ som ska behandlas på ett objektivt sätt.

Kristina lyfte vikten av att våga dela med sig av sina erfarenheter och förklarade att det är viktigt att man visar att man trivs med sin religion när de flesta i klassrummet är sekulära, vilket man kan visa genom att dela med sig av sina erfarenheter och inte skämmas över dem. Kristinas uttalande om att ’’de flesta i klassrummet är sekulära’’ visar på den sekulära normen som Kittelmann Flensner (2018, s. 3) beskriver. Sekulariteten får i Kristinas uttalande en dominerande majoritetsposition medan den religiösa får en underordnad position.

En viktig faktor som Minnah lyfte för att man ska känna sig bekväm med att dela med sig av sina erfarenheter är respekt. Hon förklarar att just hennes klass uttrycker sig med respekt, vilket skapar en god miljö där hon är bekväm med att dela med sig av sina erfarenheter. Hon lyfte även att majoriteten av hennes klasskamrater är sekulära, vilket gör det viktigare att klassrumsmiljön är byggd på respekt för allas olikheter. Likaså här som i Kristinas uttalande visar Minnah på en rådande sekulär norm i klassrummet. Minnahs uttalande om att ’’det är viktigt att klassrumsmiljön är byggd på respekt för allas olikheter’’ sätter sekulära och religiösa

elever i en ’’vi’’ och ’’dem’’ position eftersom Minnah strax innan sa att majoriteten i klassen är sekulära. Detta kan förstås som att religiösa erfarenheter eventuellt inte får samma utrymme i klassrummet som dominerade sekulära erfarenheter.

> *Nästan alla är sekulära, eller vad säger man, ateister? För att jag ska kunna dela med mig av min religion och mina erfarenheter måste det finnas mycket respekt i klassrummet för liksom skillnader och olikheter.* (Minnah)

Däremot känner Maja, My och Kian sig inte bekväma med att dela med sig av sina erfarenheter i klassrummet. Maja förklarade att religioner ofta kommer fram på ett tråkigt sätt i undervisningen, vilket gör att hennes egna erfarenheter av religion, vilka är positiva erfarenheter, sätts i motstånd. Medan islam får en tråkig bild, tycker Maja att religionen är rolig att följa, vilket inte stämmer överens med hur religionen presenteras för andra elever. För My handlar det om att hon inte vill bli dömd för att göra misstag som en religiös individ.

> *Jag är ju religiös men jag är inte felfri. Jag gör saker som man inte ska göra inom islam. Jag vill då inte att man ska döma mig. Jag är öppen med att jag är muslim men helst vill jag inte prata om mig som muslim.* (My)

Holmqvist Lidh (2016, s. 26) lyfter vikten av att ha tolerans, kunskap och förståelse för religion vilket kan exemplifieras utifrån Mys uttalande om att hon är religiös, men inte felfri. Uttalandet aktualiserar Holmqvist Lidhs ifrågasättande av sekulariseringsteorin eftersom ett samhälle med en sekulär norm kan bidra till att religiösa elever framstår som en avvikande grupp där man ska vara på ett visst sätt.

Kian känner sig inte bekväm med att dela med sig av sina erfarenheter, och detta grundar sig i att han inte vill bli utpekad som ’’den religiösa eleven’’ i klassrummet. Kian förklarar att han är en av de få religiösa eleverna i klassen vilket skapar känslan av att han sticker ut från resten av klasskamraterna.

> *Vi är, jag tror vi är 4 som är religiösa i min klass. Och då är vi ändå 27 i klassen. Jag tror att vi sticker ut från de andra för att vi är ett mindre antal. Om jag delar med mig av min religion hela tiden blir jag ”den religiösa”, och det låter konstigt när alla andra inte är det.* (Kian)

Kians uttalande synliggör hur sekularitet ofta kan vara normen i klassrummet. Han väljer att säga ’’den religiösa’’ samtidigt som han gör citattecken med fingrarna vilket kan förstås som

något avvikande från den sekulära majoriteten, vilket således får sekulariteten att framstå som normen och det självklara.

När frågan ställdes om deltagaren tidigare har känt sig utpekad i religionsundervisningen svarade deltagaren att han har det. Kian förklarade att han bär ett korshalsband vilket gör det enkelt att se att han tror på Gud. Eleven har således känt sig utpekad när det talas om kristendomen för att andra elever, genom undervisningen, drar slutsatser i hur han tänker utifrån kristendomen. Däremot har Kian inte upplevt att någon elev har pekat ut honom i undervisningen, utan att det snarare handlar om en inre känsla.

Kians upplevelser är att han indirekt känner sig utpekad, vilket kan tyda på en brist av objektiv framställning av olika religioner, i det här fallet kristendomen.

My sa att hon också känner en inre känsla av att vara utpekad när det samtalas om islam. Ett exempel som deltagaren gav var när man talade om skillnader mellan kvinnor och män inom islam. My själv vet varför kvinnor och män har olika roller inom islam, men det kanske andra elever i klassrummet inte vet, och det framkommer inte tydligt i undervisningen. Deltagaren förklarade att det skapar en spänning som hon blir obekväm med, då religionen ifrågasätts. Mariam känner, likt Kian och My, en inre känsla av att vara utpekad i klassrummet och förklarade att hon inte bär slöja, medan det framkommer i undervisningen som viktigt för muslimska kvinnor, vilket för Mariam skapar en känsla av att inte följa sin religion. Det skapar även en känsla av att vara utpekad, trots att ingen egentligen har pekat ut henne.

My synliggör en kontrast mellan den kunskap hon har om islam som en muslim, och den som synliggörs i undervisningen. När förklaringar till olika traditioner inom religioner inte erbjuds, exempelvis könsroller, framställs religioner som något som kan ifrågasättas vilket problematiserar undervisningen som något som ska vara objektivt. Vidare skapar detta ett mycket tydligt ”vi” och ”dem” perspektiv eftersom religioner framställs som ”de där udda” vars traditioner låter extrema.

Minnah upplever också en inre känsla av att vara utpekad, men enligt deltagaren handlar det om hur läraren frågar elever om sin religion. Deltagaren pratade om en situation där läraren frågade henne om hur hon firar eid, vilket i sig inte är fel. Däremot påpekade deltagaren att lärarna inte hade frågat en kristen om hur de firar jul, vilket deltagaren upplever skapar en atmosfär där kristendomen är normen.

> *Typ att alla de kristna gör på ett sätt, sen kommer vi muslimer och gör på ett annat sätt som ska vara typ annorlunda eller kanske så konstigt.* (Minnah)

Kittelmann Flensner (2023, s. 148) problematiserar den sekulära normen eftersom svenska skolor fortfarande innehåller religiösa inslag. Detta kan exemplifieras utifrån Minnahs förklaring där hon som muslim får frågan om hur hon firar eid, men kristna elever inte får frågan om hur de firar jul. Utifrån Minnahs egna upplevelse blir kristendomen en norm i klassrummet och islam som något avvikande. I Minnahs uttalande kan man samtidigt se en stark koppling till Holmqvist Lidhs (2016, s. 14) ifrågasättande av sekulariseringsteorin. Svenska klassrum beskrivs ofta som sekulära, men religiösa inslag är fortfarande närvarande i klassrummet, vilket beskriver en miljö där både sekularisering och religion kan samexistera.

Kent, Maja, Mattias, Kevin, Karin, Kayla, Kristina, och Musa har inte upplevt någon känsla av att bli utpekade i klassrummet överhuvudtaget. Musa pratade om att de tidigare har diskuterat religion och vetenskap i klassrummet och att det då har blivit intensivt i klassrummet, men att han inte har känt sig utpekad trots det.

> *Vi diskuterade religion och Big Bang, och då blev det hetsigt i klassrummet. Alla ville bli hörda och det blev nästan lite elakt. Men ingen blev utpekad, i alla fall kände inte jag det. Och det är ju bra.* (Musa)

När deltagarna fick frågan om hur de tror att deras klasskamrater påverkas av att de delar med sig av sina erfarenheter som religiösa individer i religionsundervisningen skiljde sig svaren åt mellan deltagarna. Musa och Maja delar oftast inte med sig av sina erfarenheter som religiösa individer, vilket deltagarna argumenterade för att vara onödigt eftersom elever ofta lär sig utifrån vad läraren säger. Kristina, Kian, Karin, Mattias, Kayla och Kent tror och hoppas att andra elever i klassrummet får lära sig mer om kristendomen och islam utifrån deltagarnas perspektiv och erfarenheter. Kayla och Mattias hoppas att deras erfarenheter har ett inflytande i hur andra elever ser på kristendomen och islam, att dessa religioner sätts i dagens tid och ljus. Kristina hoppas på att, genom att dela med sig av sina erfarenheter, skapa en positiv bild av kristendomen, till skillnad från den uråldriga som eleverna får till sig.

> *Kristendomen är inte så gammal och uråldrig som det verkar och jag hoppas att jag kan skapa en positivare bild av kristendomen.* (Kristina)

Kristina tydliggör Kittelmann Flensners (2018, s. 3) sekulära norm när hon beskriver bilden av kristendomen som uråldrig. Samtidigt betonar Kristina en positivare bild av kristendomen,

vilket kan kopplas till Holmqvist Lidhs (2016, s. 14) diskussion om att religion fortfarande finns kvar i samhället genom det som hon kallar för ''religionens nya synlighet''.

My och Minnah delar inte med sig av sina erfarenheter i klassrummet, och vet därför inte hur andra elever i klassrummet skulle påverkas av det. Minnah har endast pratat om hur hon firar eid, men förklarar att det är ett generellt firande inom islam och inte något personligt, vilket deltagaren inte tror påverkar hur andra elever ser på religionen. Kevin sa också om att han inte delar med sig av personliga aspekter av religion i klassrummet, vilket gör att deltagaren inte tror att andra elever påverkas av hans erfarenheter som en religiös individ. Hade han, däremot, hypotetiskt delat med sig av personliga aspekter av kristendomen tror deltagaren att andra elever hade förstått religionen mer då kristendomen hade fått en modernare bild. Mariam känner sig som ''en i mängden'' när det kommer till sin erfarenhet av islam i och med att det är en så stor religion, därför tror hon inte att andra elever påverkas av hennes erfarenheter.

Däremot anser Mariam att sin roll som en religiös individ i klassrummet är en stor möjlighet.

> *Jag vet inte hur jag ska förklara. Jag själv ser mig som en representant eller asså så inom mig men jag har inte sagt att jag är en representant. Jag är en muslim och vi pratar om Islam, jag är en av många liksom. Jag representerar ingen religion, men jag representerar mig själv som en muslimsk kvinna. (...) Det känns inte som ett ansvar. Det känns typ som en vad säger man? Typ möjlighet, att jag vet kanske mer om Islam än andra icke-muslimer i klassen för att jag utövar muslimska traditioner. Det är en stor hjälp när vi pratar om islam och jag känner att jag har koll.* (Mariam)

Karin tycker också att hon bär på en roll som en representant för kristendomen, och det känns bra för deltagaren för att hon anser att kristendomen är en stor del av sitt liv, och något som hon vill dela med sig av. Musa anser också att sin roll som en eventuell representant för islam är viktig, men anser sig själv representera människor som tror på Gud snarare än just islam.

> *Asså jag representerar inte islam men jag kanske representerar människor som tror på att Gud finns.* (Musa)

Deltagaren förklarade att majoriteten av eleverna i hans klass inte är religiösa, därför får deltagaren visa en religiös individs perspektiv. Däremot påpekar deltagaren återigen att han inte nödvändigtvis delar med sig av sina erfarenheter, men att en känsla av att vara en representant för religiösa personer finns. Kevin och Minnah anser inte att de har en representerande roll i

klassrummet. Minnah förklarade att hon pratar om generella saker inom islam, exempelvis firandet av eid, men att hon inte upplever att hon nödvändigtvis representerar islam.

My och Kian känner att de har ett ansvar att representera sina religioner, fast de inte alltid vill det. Kian förklarade att han tycker att det är viktigt att andra förstår att han är en av många religiösa, han gör också fel. Då är det viktigt att andra förstår att det är han som gör fel och inte kristendomen. My argumenterar på liknande vis att hon gör fel saker ibland, saker som muslimer stereotypiskt inte ska göra, och att det finns en risk att andra kopplar det till religionen i stället för henne som person.

> *Jag kan vara en dålig kompis eller göra dåliga saker och det är jag som gör det, inte utifrån islam utan för att jag själv fortfarande lär mig och utvecklar mig som alla andra gör. Man får inte tro att jag gör dåliga saker för att jag är muslim, islam har inget med det att göra.* (My)

Kent tycker också att han bär på ett ansvar att representera sin religion, och påpekade att det är viktigt för att kunna visa hur kristendomen ser ut för kristna idag. Mattias känner likt Kent ett ansvar att representera islam utifrån dagens tid. Kristina är inne på liknande spår och förklarade att hon representerar specifikt ortodoxi, som ofta har en negativ koppling till strikta regler. Hon får representera en mildare version av ortodoxi, vilket hon anser vara viktigt.

De uttalanden som framkommer om att vara en eventuell representant för sin religion kan förstås utifrån Holmqvist Lidhs (2016, s. 14) ifrågasättande av sekulariseringsteorin. Det blir väldigt tydligt att det råder en sekulär norm, men att religiösa elever och religion fortfarande finns i klassrummet. Således har religion inte försvunnit, utan är närvarande på andra sätt, exempelvis genom elevers identitet.

Diskussion

I det här kapitlet kommer studiens resultat att diskuteras. Denna studie har undersökt hur religiöst muslimska och kristna elever upplever religionsundervisningen, hur undervisningen stämmer överens med deras upplevelser av sin religion, och hur dessa elever upplever sin roll som religiösa individer i klassrummet. Studien grundar sig på 6 muslimska och 6 kristna elevers deltagande.

Gällande huruvida kristna och muslimska elever upplever religionsundervisningen framkommer det inga skillnader mellan kristna och muslimska elever. Begrepp såsom ''tråkig'', ''ytlig'', och ''fyrkantig'' förekommer när eleverna beskriver religionsundervisningen. Exempelvis förklarar Kian att religionsundervisningen är ytlig eftersom den till större del består av fakta och jämförelser av religioner. Detta framkommer även i Skolinspektionens granskning av gymnasieskolans religionsundervisning (2012) och i Holmqvist Lidhs studie (2016). Här beskrivs religionsundervisningen tydligt ur ett negativt perspektiv, men samtidigt visar detta resultat att religionsundervisningen bedrivs på ett objektivt och icke-konfessionellt sätt, vilket den ska enligt skolans uppdrag. Holmqvist Lidh (2016, s. 23) betonar att religionsundervisningen är ett resultat av samhällsutvecklingen. Samhället idag kräver att religionsundervisningen ska vara icke-konfessionell, vilket resultatet av denna studie visar att den är. Detta innebär att trots att religionsundervisningen på så sätt blir fyrkantig och icke-personlig, bedrivs den på rätt sätt ur rådande samhällsperspektiv. Samtidigt framkommer det i studiens resultat att muslimska elever kan få frågan ''hur firar du eid?'' medan frågan sällan eller aldrig ställs gällande hur kristna elever firar jul vilket stödjer Kittelmann Flensners (2015b, s. 110) tankar om att religionsundervisningen förknippas med kristna religiösa inslag som en norm trots sekulariteten.

Studiens resultat visar flera perspektiv på huruvida elever får uttrycka sina åsikter i klassrummet. Det som framkommer övergripande är att elever oftast får uttrycka sina åsikter i klassrummet såvida det sker under rätt omständigheter, vilka är att man ska visa respekt för samtliga religioner, och formulera sig på ett icke-kränkande sätt. Detta resultat belyser läroplanen för gymnasieskolans (2025b) formulering om att ''eleverna ska få möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och tillämpa sina kunskaper''. Elever får möjlighet att reflektera över sina erfarenheter genom att dela med sig av, och lyssna på andras åsikter och därefter diskutera dessa.

Slutligen visar studiens resultat att elever upplever att religionsundervisningen grundar sig allt för mycket på traditioner och regler. Som Maja uttrycker det så handlar religionsundervisningen mycket om vad man gör i olika religioner, men anledningar bakom dessa handlingar förhålls undangömda. Även i Holmqvist Lidhs studie (2016, s. 85) framkommer det att elever ofta tycker att religionsundervisningen är faktainriktad med ett historiskt fokus där motiven i religioner osynliggörs.

Både kristna och muslimska elever beskriver religionsundervisningen som tråkig och förenklad, vilket inte speglar deras egna upplevelser av sin religion, trots att religionsundervisningen inte består av felaktig information. Exempelvis nämner Mariam slöjbärandet som ett måste för kvinnor inom islam, medan eleven själv inte bär slöjan. Liknande uttalanden framkommer i Kittelmann Flensners (2018, s. 11) studie där det framkommer att många elever relaterar religion till regler vilket skapar en konflikt där vissa elever anses vara ''riktiga religiösa'' och andra ''inte riktiga religiösa'' beroende på om de följer de regler som framkommer i undervisningen, exempelvis klädsel och matvanor. Detta visar på objektivitetskravet i undervisningen där undervisningen är objektiv, samtidigt som detta problematiserar huruvida religionsundervisningen helt och hållet kan vara objektiv när religioner synliggörs på ett uråldrigt sätt.

Skolinspektionens granskning (2012, s. 11) visar att elever tappar intresse för religionsundervisningen när den endast handlar om regler och traditioner, vilket studiens resultat också visar. Samtidigt finns det en förståelse för att religionsämnet inte får mycket tid på schemat, vilket påverkar hur mycket tid man kan ägna åt varje religion och dess variationer.

Studiens resultat visar att majoriteten av deltagarna känner sig bekväma med att dela med sig av sina erfarenheter av sin religion i klassrummet. Däremot framkommer det tydligt att eleverna anser att det finns en sekulär norm som Kittelmann Flensner (2018, s. 3) skriver om. Exempelvis säger Kristina att det är viktigt att dela med sig av sina erfarenheter när de ''flesta i klassrummet är sekulära''. Detta framkommer även i Skolinspektionens granskning (2012, s. 14–15) där eleverna menade att religionsundervisningen blir mer relevant och intressant när man får dela med sig av sina erfarenheter vilket i sin tur även leder till minskad risk för fördomar och ökad förståelse för andra människor. Läroplanen för gymnasieskolan (2025b) stödjer denna typ av undervisning och menar att ''skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram'' och ''eleverna ska få möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och tillämpa sina kunskaper''.

Trots att majoriteten av deltagarna känner sig bekväma med att dela med sig av sina erfarenheter finns det 3 deltagare som inte håller med. Det framkommer att religioner framställs som uråldriga och tråkiga, vilket inte stämmer överens med hur deltagarna själva upplever religionerna, vilket gör att de inte vill dela med sig av sina erfarenheter. Bland annat framkommer det att man inte vill bli dömd för att göra misstag som en religiös individ för att man inte vill riskera att andra elevers syn på religionen påverkas av ens egna misstag som individ. Holmqvist Lidhs (2016, s. 26) ifrågasättande av sekulariseringsteorin blir högst aktuell eftersom ett samhälle med en sekulär norm kan bidra till att religiösa elever framstår som en avvikande grupp där man ska vara på ett visst sätt. Holmqvist Lidhs (2016, s. 26) argumentation för tolerans, kunskap och förståelse för religion kan också förstås utifrån religiösa individers rädsla för att göra fel.

Resultaten visar att vissa elever har känt sig utpekade i religionsundervisningen, medan vissa inte har det. Däremot är det viktigt att notera att känslan av att bli utpekad inte grundar sig på att en lärare eller elev har sagt något fel, utan en inre känsla av att bli utpekad. Det kan exempelvis handla om hur religioner framställs ur ett sekulärt perspektiv. Exempelvis talas det om att det finns olika könsroller mellan kvinnor och män inom islam, men anledningar till dessa könsroller framkommer inte. I stället framställs religioner som något udda och avvikande, vilket skapar en känsla av att bli utpekad som konstig hos religiösa elever. Även Holmqvist Lidhs studie (2016, s. 87) visar elever att motiven osynliggörs vilket framställer religioner som omoderna och ”de andra”.

Studiens resultat visar flera uttalanden om att vara en eventuell representant för sin religion vilka kan förstås utifrån Holmqvist Lidhs (2016, s. 14) ifrågasättande av sekulariseringsteorin. Deltagarna av den här studien visar att religiösa elever och religion fortfarande finns i det svenska klassrummet genom deras identitet och upplevelser trots den sekulära normen.

Studiens relevans och vidare forskning

Den här studien bidrar till en ökad förståelse för hur kristna och muslimska elever upplever religionsundervisningen. Resultaten visar att dessa elever tenderar att ha en negativ syn på religionsundervisningen på grund av att den är enformig med ett historiskt fokus där bristen i att sätta religioner i ett modernt perspektiv riskerar att minska religiösa elevers igenkänning i religionsundervisningen samt en risk för missförstånd mellan religiösa och sekulära elever.

Den här studien bekräftar således studierna som förekommer i den tidigare forskningen om hur religiösa elever upplever religionsundervisningen, exempelvis att många elever relaterar

religion till regler och att religiösa elever inte känner igen sig i religionsundervisningen likt resultaten som framkommer i Sherifi och Vodopijas studie (2025, s. 20) där endast 10,6% av totalt 113 elever känner igen sig i religionsundervisningen.

Vidare forskning skulle kunna jämföra hur religiösa elever av andra religioner känner igen sig i religionsundervisningen, exempelvis judiska och buddhistiska elever. Utmaningarna där hade kunnat vara att hitta judiska och buddhistiska elever i svensk skola i den utsträckning att man skulle kunna genomföra en studie. Ett annat förslag till vidare forskning kan vara hur religiöst kristna och muslimska lärare upplever sin egen religionsundervisning, om de är objektiva i sin undervisning eller om de känner igen sin religion i läroböckerna.

Källförteckning

Bryman, A., & Nilsson, B. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (Upplaga 3). Liber.

Forum för levande historia. (2025). *Islam och muslimer i Sverige*. Hämtad 030526, från https://www.levandehistoria.se/for-skola/kompetensutveckling-for-dig-som-arbetar-med-utbildning/prata-rasism-i-skolan/stodmaterial-om-antimuslimsk-rasism/stark-era-kunskaper/islam-och-muslimer-i-sverige

Harrison, V. S. (2007). *On Defining the Religious Person*. Hämtad 020426, från https://journals-sagepub-com.proxy.library.ju.se/doi/10.1177/0040571X0711000402

Holmqvist Lidh, C. (2016). *Representera och bli representerad [Elektronisk resurs] Elever med religiös positionering talar om skolans religionskunskapsundervisning*. Lic.-avh. Karlstad : Karlstads universitet, 2016. Karlstad.

Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview* (1st ed.). SAGE.

Jackson, R. (2004). *Rethinking religious education and plurality: issues in diversity and pedagogy*. (XX). Routledge Falmer. https://doi.org/10.4324/9780203465165

Kittelmann Flensner, K (2015a) *Ateism norm i skolan*. [Elektronisk resurs]. Hämtad 150726, från https://www.varldenidag.se/nyheter/ateism-norm-i-skolan/cbboli!QptcFMT%20syF3nmB2kCQ62jw/

Kittelmann Flensner, K. (2015b). *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*. [Doktorsavhandling: Göteborgs universitet]. https://gupea.ub.gu.se/server/api/core/bitstreams/c70d825d-13cb-4b0f-aa81-e5207397a66b/content

Kittelmann Flensner, K. (2017). *Jag är neutral!* [Elektronisk resurs]. Timbro. Hämtad 190426, från https://timbro.se/app/uploads/2017/02/4_rapport_kittelman_002_003.pdf

Kittelmann Flensner, K. (2018). *Secularized and Multi-Religious Classroom Practice-Discourses and interactions* [Elektronisk resurs]. Education Sciences. (8:3). Hämtad 030526, från https://www.mdpi.com/2227-7102/8/3/116

Kittelmann Flensner, K. (2023). Den sekulära normen - perspektiv på svensk icke-konfessionell religionskunskapsundervisning. I Franck, O. (red.) *Religioner, livsåskådningar och etik: För lärare 4–9 och gymnasiet*. (2. uppl.). Gleerups.

Moulin, D. (2011). Giving voice to 'the silent minority': the experience of religious students in secondary school religious education lessons. *British Journal of Religious Education*, *33*(3), 313–326. https://doi.org/10.1080/01416200.2011.595916

Religion. (u.å). *Religion i Sverige*. Hämtad 030526, från https://www.religion.nu/religion-i-sverige/

Ruin, H. (2020). *Reduktion och reflektion: en inledning till Husserls fenomenologi*. Södertörns högskola.

Sherifi, A., & Vodopija. (2025). Levd religion och representation i religionskunskap på gymnasiet. Malmö Universitet. Hämtad 14052026, från https://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1973958/FULLTEXT01.pdf

Sjöborg, A. (2013). Religious education and intercultural understanding: Examining the role of religiosity for upper secondary students' attitudes towards RE. *British Journal of Religious Education, 35*(1), 36-54.

Skolinspektionen. (2012*). Mer än vad du kan tro [Elektronisk resurs]: religionskunskap i gymnasieskolan.* Stockholm: Skolinspektionen. Hämtad 180426, från

https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2012/religion/slutrapport---religionskunskap-i-gymnasieskolan-2012.pdf

Skolverket. (2025a). *Ämnesplan för religionskunskap – Gymnasieskola.* Skolverket. Hämtad 150425, från https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65c345/1553966899007/Bilaga%2014%20%C3%84mnesplan%20f%C3%B6r%20%C3%A4mnet%20religionskunskap.pdf

Skolverket. (2025b). *Läroplanen för gymnasieskolan. Skolverket*. Hämtad 160425, från https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan

Svenska Akademiens Ordböcker. (2021). *Svensk ordbok*. Hämtad 190425, från https://svenska.se/so/?id=165861&pz=7

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab.

Bilaga 1. Samtyckesblankett

Hej!

Jag studerar min sista termin på ämneslärarprogrammet och ska nu skriva mitt examensarbete. Syftet med mitt examenarbete är att forska kring religiösa elevers erfarenheter och upplevelser av religionsundervisningen. Det är viktigt att kolla på hur religiösa elever upplever att religionsundervisningen speglar deras religiösa tro för att hjälpa lärare att göra sin undervisning mer inkluderande och relevant för eleverna. Ditt deltagande i intervjun ger en inblick i hur du upplever religionsundervisningen idag vilket ger goda förutsättningar för religionslärare att utveckla sin undervisning mot det bättre.

Intervjun beräknas ta ca 40 minuter och kommer att spelas in på mobilen (utan bild). Allt inspelat material kommer att avidentifieras.

Deltagandet är frivilligt och du har rätt att avbryta ditt deltagande när som helst och utan att ange någon anledning.

Om du har frågor om studien, hör gärna av dig till mig.

Hälsningar, Eleni Sabri.

Kontaktuppgifter

Eleni Sabri, saai20gw@student.ju.se

Genom att skriva under intygar du om att du har fått information kring studien och dina rättigheter.

Accepterar du att delta i studien?

☐ *Ja, jag har tagit del av ovanstående information och godkänner jag deltar i studien samt att mina personuppgifter behandlas för utbildningsändamål i enlighet med ovanstående information.*

Namnteckning: _____

Namnförtydligande: _____

Bilaga 2. Intervjuguide

Religiös bakgrund

Syftet med dessa frågor: Jag vill få en förståelse av din religiositet, så att jag sedan ska kunna förstå hur du ser på din religion i kontrast till religionsundervisningen.

1. Vilken religiös tillhörighet har du?
2. Hur blev du religiös? (Infödd i en religiös familj / konvertit etc.)
3. Vad innebär det att vara religiös, enligt dig?
4. Hur viktig är din religion för dig i din vardag? (förtydligande: praktiserar du din religion dagligen? På vilket / vilka sätt? Syftar på exempelvis om man ber 5x om dagen, går till kyrkan varje söndag etc.)

Religionsundervisning

Syftet med dessa frågor: Jag vill få en förståelse av hur du ser på religionsundervisningen och hur dina upplevelser är av huruvida religionsundervisningen speglar din religion.

5. Skulle du kunna beskriva religionskunskapsundervisningen i skolan, hur uppfattar du den?
6. Vilken bild upplever du att religionsundervisningen ger av din religion?
    - Är detta en rättvis bild av din religion?
7. Vilka religioner upplever du tar mest plats i undervisningen?
    - Vad är dina tankar kring det?
8. I vilken utsträckning får elever uttrycka sina åsikter i klassrummet?
9. Vad tycker du funkar bra i religionsundervisningen?
10. Vad tycker du behöver förbättras i religionsundervisningen utifrån ditt perspektiv som en religiös elev?

Religiösa roll

Syftet med dessa frågor: Jag vill få en förståelse av hur du upplever din roll som en religiös individ i religionsundervisningen.

11. Känner du dig bekväm med att dela med dig av dina erfarenheter av din religion i klassrummet?
    - Har du någon gång känt dig utpekad i religionsundervisningen när det talades om din religion? Dela gärna med dig av situationen / tankar.

12. Hur tror du att dina klasskamrater påverkas av att du delar, eller inte delar med dig av dina erfarenheter som en religiös person?
13. Hur upplever du din roll som en eventuell representant för din religion?
    - Följdfråga: Hur känns det att du bär på det ansvaret?
        - Kan du beskriva det / ge exempel?
        - Varför tror du att du känner så?